

SANT HILARI
SACALM
DESAPAREGUT

1. SANT HILARI SACALM — Vista general

L. Roisin, Int. Barcelona

Xavier Cos Jordana - Cristina Tejedor Sala

SANT HILARI SACALM DESAPAREGUT

L. ROISIN (ED.) / AMSHS - FONS FAMILIA GISBERT

 efadós®

Ajuntament
de Sant Hilari Sacalm

SANT HILARI SACALM DESAPAREGUT

Col·lecció «Catalunya Desapareguda»

Primera edició: març del 2026

© dels textos, Xavier Clos Jordana

© dels textos, Cristina Tejedor Sala

© del pròleg, Toni Clos Busquets

© de les fotografies, diversos autors

© de la col·lecció, Editorial Efadós

© de l'edició, Editorial Efadós i Ajuntament
de Sant Hilari Sacalm

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3, nau A
Polígon industrial les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

AJUNTAMENT DE SANT HILARI SACALM

Carrer Rectroria, 17
17403 Sant Hilari Sacalm (La Selva)
Telèfon 972 86 81 01
ajuntament@santhilari.cat
www.santhilari.cat

Idea original i disseny:

Editorial Efadós

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la coberta:

Antoni Bartomeus i Casanovas / AFCEC - Fons Antoni
Bartomeus

Acrònims:

AFCEC (Arxiu fotogràfic del Centre
Excursionista de Catalunya)

AMSHS (Arxiu Municipal de Sant Hilari Sacalm)

ISBN 979-13-87658-57-1

DL B-1509-2026

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprògràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

El setè dia

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Sant Hilari Sacalm, la vila de les cent fonts

Pàg. 13

ELS ORÍGENS DE LA VILA

El nucli antic

Pàg. 75

CREIXEMENT I ESTIUEIG

Transformació i unificació del nucli antic

Pàg. 143

SANT HILARI I EL SEU ENTORN

Aigua, masos, boscos i els seus oficis

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

EL SETÈ DIA

Toni Clos Busquets

La vida de Sant Hilari és la vida d'un poble que s'ha anat fent gran amb mesura. I la mesura són els passos de la creació de l'univers segons la Bíblia: «Al principi, Déu creà el cel i la terra», i amb un afegitó, sobretot, els boscos de les Guilleries. La història del poble és la història de cada arbre, de les seves cases, dels seus habitants i de la bellesa dels seus paisatges. De la creació més bella del món, això sí, a petita escala. La història hilarienca és un relat fet de boscos i d'aigua, de gent que estima el país, la contrada que trepitja, que s'ha hagut d'espavilar per arribar on som ara, per fruit de la vida de cada dia i del benestar actual. La història d'un abans i

d'un després, del pas d'un poble aïllat a un altre d'obert al món i que s'ha fet veí, gràcies a l'Eix, de Vic i de Girona. Un temps i una època que desapareixen, però sense perdre'n els orígens ni la identitat. La vida canvia a fi de bé.

Sant Hilari va néixer d'una clariana enmig del bosc, can Rovira. I a cada clariana una llar més, i arbres arrencats i també de plantats, i de replantats, sense pressa: alzines, roures, faigs i castanyers, i molts més. I de plataners per vestir i fer ombres espectaculars a camins i carreteres. Primer, l'edificació d'una casa i després, de mica en mica, més cases al voltant. Cases, una plaça, una església i més carrers en un poble que, com tants altres, va anar creixent i creix, però sense multiplicar-se. Com un pessebre extraordinari de gent de caràcter dedicada a guanyar-se el pa, ben ordenat i

tenint en compte els detalls de cada cosa que el conforma. Com si la seqüència dels fets no importés, ja que el temps té una altra dimensió en aquests verals.

Si Sant Hilari fos una casa, seria una masia amb un gran finestral, sense reixes ni porticons, perquè l'aire la perfumés, per veure-hi sortir el sol i per poder-hi contemplar tot el bo i millor que hi ha a la terra, boscos i muntanyes, amb els seus fruits, des que el món és món.

El llibre que teniu a les mans és un llibre de postal, com Sant Hilari, per passejar-vos-hi! Amb unes 200 fotografies de tots els temps i amb pocs textos, els imprescindibles, per anar al gra i no distreure's, per conèixer el poble i per reconèixer-vos en les imatges que ara teniu a l'abast.

AUTORIA DESCONEGUDA / AMISHS - FONTS FAMILIA GISBERT

Introducció

SANT HILARI SACALM, LA VILA DE LES CENT FONTS

Xavier Clos Jordana - Cristina Tejedor Sala

Sant Hilari Sacalm, situat al cor del massís de les Guilleries, és molt més que un topònim al mapa: és la capital catalana de l'aigua, un poblet que ha crescut envoltat de boscos d'alzines i castanyers, de fonts medicinals i d'herbes remeieres, amb un teixit humà que, amb tenacitat, ha pogut, encara que no sempre, preservar el seu llegat al llarg del temps. Des de les primeres referències documentades dels segles IX i X fins al turisme de salut i de balneari s'han viscut guerres que només han portat misèria, s'han patit terratrèmols que han devastat els pobles, s'han declarat epidèmies amb una altíssima

mortalitat... La història hilarienca és un relat d'adaptació constant a la natura i d'enginy comunitari per aprofitar-ne els recursos.

L'aigua i la fusta van transformar una petita vila de muntanya en un centre balneari de renom. Feia ja temps que alcaldes i propietaris reclamaven la construcció de carreteres o el seu arranjament: aquesta fou una reivindicació que es va perpetuar durant tot el segle XX a fi de sortir de l'aïllament geogràfic ancestral i que l'Eix Transversal va solucionar definitivament. D'altra banda, els treballadors s'organitzaven en societats obreres i sindicats per lluitar pels seus drets, i en aquest entorn van néixer el potent Sindicat de Roders i la Cooperativa Unió Obrera, creada per ells mateixos, com havien fet els seus

AUTORIA DESCONEGUDA / FONTS NARCIS CORBERA

BOTIGA EMBLEMÀTICA

A la pàgina anterior, la botiga El Cellar Català, situada al carrer de la Rectoria, el 1930. Va ser fundada l'any 1925 i regentada per Narcís Corbera –al centre del carrer–, que fou alcalde durant els fets d'Octubre del 1934 i que el primer any de la Guerra Civil va dimitir.

FONT DE SANT JOSEP

La font de Sant Josep al Balneari de la Font Picant. És una imatge d'abans del 1926, quan l'aiguat de la diada de Sant Ramon causà grans destrosses i s'endugué la marquesina de fusta de la font. L'arquitecte Josep M. Pericas va dirigir les obres de la nova construcció, inaugurada dos anys després.

ENRIC RIBERA I LLORENS / AFCEC - FONS ENRIC RIBERA I LLORENS

antecessors remences, amb destacats capitostos hilariencs, als segles XIV i XV. Però els vencedors de la Guerra Civil ho van desballestar tot.

A través d'un temps que ja ha desaparegut es pot veure com el poble ha mantingut la identitat local gràcies a les festes populars, al treball, amb competicions i demostracions al bosc, a l'artesanía de la fusta i a la divulgació de la memòria oral. En aquestes pàgines s'exposa l'evolució de la societat hilarienca des de les primeres fonts declarades «d'ús medicinal» fins al segle XIX i tot el que van representar: el conreu de patates, molt apreciades pels gastrònoms; l'arribada de la revolució industrial, amb l'obertura d'una cinquantena de torneries; el cultiu de plantes i arbres, i sobretot d'avets per Nadal, i fins a la creixent demanda del turisme rural per fer senderisme o per impregnar-se de natura.

Alguns es pregunten com és que amb la vinguda de tanta gent rica a estiuejar no hi ha al poble cases o tor-

res noucentistes o modernistes, com va passar als pobles que oferien serveis molt similars, com Sant Julià de Vilatorrada, Caldes, Aiguafreda i altres. Una resposta correcta seria que els propietaris es resistien a vendre, i d'aquí ve el gran nombre de fondes, hotels i cases particulars que llogaven habitacions.

Estimats lectors, us convidem a fer un viatge a través d'un temps desaparegut, a recórrer camins d'aigua, a veure els treballs dels roders, carboners, serradors, balnearis, aiguaders o artesans: tots junts han teixit el relat col·lectiu de Sant Hilari Sacalm. És un viatge que ens recorda que la riquesa d'un poble no es mesura únicament en termes econòmics o demogràfics, sinó en la capacitat de la seva comunitat per estimar, preservar i explicar el propi territori.

Sant Hilari continuarà essent el que els hilariencs vulguem que sigui, tant els que hem nascut aquí com els que han vingut de fora, com ha estat sempre.

AUTORIA DESCONEGUDA / AMISHS - FONTS FAMÍLIA GISBERT

ELS ORÍGENS DE LA VILA

El nucli antic

Els orígens de Sant Hilari es remunten al segle IX, quan els francs van repoblar la zona i la van dedicar a sant Hilari de Poitiers. Posteriorment, com que la població estava localitzada en una plana elevada, s'hi va afegir «IPSE CALME» o Sacalm.

El nucli antic de Sant Hilari Sacalm conserva una estructura urbana que reflecteix l'evolució històrica del municipi des de l'edat mitjana, amb un traçat de carrers estrets i irregulars, on el nucli creixia entorn de l'església parroquial, del segle X, i can Rovira, datada al segle XV. Aquest espai central fou durant segles el focus religiós, administratiu i comercial del poble.

El barri del Petrinxo, situat a llevant del nucli, es desenvolupa com a espai de transició entre el poble i les zones agrícoles i forestals dels voltants. Més a ponent, el barri del Serrat o del Serrat de Mata-malella, localitzat en una zona elevada, era originàriament rural i fou testimoni d'una economia agrícola que fou essencial fins a mitjan segle XX.

A. T. V. — 4570 — S. HILARI SACALM, Vista panorámica

Col·lecció Ximeno Planas

